

به ناوی خوای به خشنده و میهره بان

هه ری می کوردستانی عیراق

سه رۆکایه تی هه ری می

سه رۆک

به ناوی گه له وه

بریار

ژماره (۱۳) سالی ۲۰۰۸

برپاری ژماره (۲) ی سالی ۲۰۰۸

برپاری دانانی نه و تاوانانه ی که دهره ق گه لی کورد له عیراق کراون به تاوانی

کۆمه ل کۆژی (جینۆساید) و تاوانی دژی مروقایه تی و تاوانی جهنگ

به پی ی پرگه ی (۱) ی ماده ی (۱۰) ی یاسای سه رۆکایه تی هه ری می کوردستان – عیراق ژماره (۱) ی سالی ۲۰۰۵ ی هه موارکراو و به پالپشتی نه و یاساکارییه ی ئه نجومه نی نیشتمانی کوردستان – عیراق کردویه تی له دانیشتنی ژماره (۷) له ۱۴ / ۴ / ۲۰۰۸ بریارماندا به دهرکردنی:

برپاری ژماره (۲) ی سالی ۲۰۰۸

برپاری دانانی نه و تاوانانه ی که دهره ق گه لی کورد له عیراق کراون

به تاوانی کۆمه ل کۆژی (جینۆساید) و تاوانی دژی مروقایه تی و تاوانی جهنگ

ما فی کورده وه کو هه موو میله تانی سه ر زهوی، به شکۆمه ندی و ناشتی و نارامی بژیت و وه کو گشت نه و نه ته وانه ش که به مافه ره واکانی خۆیان گه یشتوون، ئه میش مافه نه ته وه ییه کانی خۆی به ده ست به ی نی ت. له کاتی کدا زۆربه ی نه ته وه و میله تان له پاش جهنگی یه که می جیهانییه وه له ژیر چه پۆکی ئیمپریالیزم و داگیرکهران رزگاریان بوو و به پی ی به نه ده کانی ((۶۲، ۶۳، ۶۴)) ی په یماننامه ی سیقه ری سالی (۱۹۲۰) یش دان به هه ندیک له مافه کانی میله تی کورد دانرا. به لām کۆمه لگای نیوده وه تی که خۆی له ولاته سه رکه و تووه کانی جهنگی یه که می جیهانییدا ده بی نی یه وه له بهر وه دیه یانی به رژه وه ندیه ئابورییه کانی خۆیان و دابه شبوونی ده سه لاتیان به پی ی په یماننامه ی لۆزانی سالی (۱۹۲۳) له باریان برد و، کوردستانی باشوور (ویلیه تی موسل) سالی (۱۹۲۵) به عیراق وه لکینرا، کاتی کیش عیراق له سالی (۱۹۳۲) له کۆمه له ی میله تاندا وه رگیرا، نه و وه رگرتنه به مه رجی پابه ند بوونی عیراق به و ئیلتیزاماتانه ی که کۆمه له ی میله تان داینا بوو هه لپه سیردرا ، له وانه ش: ری زگرتنی عیراق له مافه مرویی و رۆشنیری و کارگیریه کانی کورد و نه و که مه نه ته وه ییانه ی که

له ويلايهتى موسل و ئهربيل و كهركووك و سليمانى نيشتهجى بوون و، ئهو پابهندييانه وەك خويان مانه وه تا به گويزره بپياري ئهنجومەنى كۆمەلەى ميللەتان له سالى ۱۹۴۶ بۆ دەستەى نەتە وه يەكگرتووەكان گويزرايه وه، بەلام حكومهتە يەك له دواى يەكەكان دانيان به و مافانەدا نەناو سياسەتى سەركوت كردن و چەوساندنە وه و راگواستنى زۆرە مىلى و جۆرەها كارى نا مروفانەى دژى ميللەتى كورد پەيره و كرد، تا له سەردەمە تاريكهكانى رڝىمى بەعسى له ناوچوودا گەيشته ترۆپك و گەورەترين تاوانى له دژى مافەكانى مروف بە كارهينا و هيچ پيگهاتەيهكى ديكەى گەلى كوردستان له توركمان و ئاشوورى و كلدان و ئەرمن لىي رزگار نەبوون و، هەموو پيگەو پايلهكانى تاوانى كۆمەلەكوژى و تاوانەكانى دژ بە مروفايەتى لەبەر چاوو گووى جيهان بەكارهينا بەبى ئه وهى جووله بكەن، بەلكو كۆمەلگەى نيۆدەولەتى له نيو بى دەنگييهكى مەترسيدار و گوماناوييدا مايه وه. ئەمەش واى كرد رڝىم لەو سياسەتە داپلۆسيئەرهى بەردەوام بىت، تا ئهنجومەنى ئاسايشى نيۆدەولەتى له بەهارى سالى ۱۹۹۱ بە دەنگ بانگەوازی پاي جيهانى گشتى و رابوونى ويزدانە وه له بەرامبەر سەركوتکردنى ئه و رڝىمە بۆ راپەرينى گەلى كوردستانى عىراق هات، كه ناچارى كرد نيشتمانى خووى بەجى بهيلىت و كۆرهويكى مليۆنى بەره و سنوورى ولاتانى دراوسى له ژيەر توپباران و بۆردوومانى فروكە بۆ سەر شارە ئارامەكانى دەست پيكر و دەزگاکانى راگەياندن ويئەى كارەساتى دهيان هەزار كوردى كۆچكردووى بلاوكردە وه، ئەمەش وايکرد ئهنجومەنى ئاسايش بپيارە ميژووييهكهى به ژمارە (۶۸۸) دەرېكات، بۆ ئه وهى سەركوتکردنى گەلى كوردستان و گەلى عىراق بە گشتى رابگيريت و ، ئەمەش ريگەى خوۆشكرد بۆ ئه وهى ولاتە سەركەوتووەكان له جەنگى كەنداوى ۱۹۹۱ بپيار بەدن و ناوچەى كوردستان بە ناوچەيهكى ئارام رابگەيهنن و، رادەيهك بۆ سياسەتى رڝىمى ديكتاتۆرى له ناوچوو دابنين كه سى دەيهى خاياند و سياسەتى رەگەز پەرسى و شوڤيئەتى و گەورەترين تاوانى كۆمەلەكوژى و تاوانەكانى دژ بە مروفايەتى له دژى گەلى كوردستان بەكارهينا كه خووى لەمانەدا دەبينيتە وه:

يەكەم: دوورخستنه وهى سەدان هەزار له كوردە فەلييهكان بۆ دەرە وهى عىراق لەما وهى حەفتاكان و هەشتاكانى سەدهى رابردوو، دواى لىسەندنە وهى هەموو بەلگەنامە ياساييهكانيان كه عىراقيتيانى دەسەلماند، و دابپرينى پتر له پازدە هەزار لاو له خيژانەكانيان و بردنيان بۆ چارەنووسىكى ناديار، كه لەداجار بەلگەنامەكان ئه وەيان بەديارخست كه ئه وانه وەكو نمونەيهك بەكارهاتن بۆ تاقي كردنە وهى چەكى كيمياويى.

دووهم: پەوانەکردنى پتر له هەشت هەزار بارزانى بى چەك له ما وهى سالى ۱۹۸۳ بۆ شوينىكى ناديار، وهىچ شوينەوارىكان لى بەدەست نەهات، تا دواى پووختانى پڝىمى ديكتاتۆرى، كه پاشان تاندرە ئيسك و پروسكى ژمارەيهكى زۆريان لەچەند گوڤىكى بەكۆمەل له شوينە هەمەجۆرهكانى عىراق دەرپهينريت. سييهم: بەكارهينانى چەكى كيمياويى لەسالانى ۱۹۸۷-۱۹۸۸ دژ بەدانيشتوانى مەدەنى پتر له هەشتا گوندو شوين له كوردستانى عىراق كه گرینگترينيان ناوچەكانى دۆلى باليسان و مەلەكان و بادينان و گەرميان بوون.

چوارەم: لەناو بردنى پتر له (۱۸۲۰۰۰) سەد و هەشتا و دوو هەزار هاوولاتى مەدەنى لەما وهى هەلەمەتە سەربازييه بەدناوهكان كه بەهەلەمەتەكانى ئەنفال ناوئران و له گۆرى بەكۆمەل لەباشوورى عىراقدا زيندە بەچال کران.

پينجهم: بوردومانکردنی شاری ههلهبجه له سالی ۱۹۸۸ بهچهکی کیمیاوی که پتر له پینج ههزار شهیدی لیکهوتوه و ههزارانی دیکهیان تووشی پهککهوتهیی و نهخوشی ترسناک بوونهوه و تا ئیستاش له دایکبووانی ئه و شاره بهدهست نهخوشی و تهشهوهاتی خولقیهوه دهئالن.

شهشم: پراگه یاندنی بهشی زوری ناوچهکانی کوردستانی عیراق بهناوچهی سهربازی ههراکراو و قهدهغهکراو له نیشتهجیبوون و ژیان تییداو یان له هاتووچوکردن تییداو، ههزاران هاوولاتی لهوانه ی ئاماده نهبوون چۆلی بکه ن بهئامانجی سهربازی بو کوشتن بهرهوا دانران وئهوهی بهزیندوویش دهستگیری دهکردن بهبی دادگایی کردن لهسیدارهی دهدان.

هههتهم: له سیداره دانی ههکهسیک لهبوردمانی کیمیاوی رزگاری بووبی و پرووی کردبیتته ناوچهکانی ژیر دهسهلاتی حکومت بو خو پاراستن یان چووبیتته نهخوشخانهکانی بو چارهسهرکردن.

ههههتهم: سووتان و رووخاندن و نههیشتنی پتر له چوار ههزارو پینج سهه گوندو شاروچکه به مزگهوت و کلیساکانیانهوه و راگواستنی دانیشتونانی و دامالینیان له سامانهکانیان ونیشتهجی کردنیان به زورهملی له کومه لگاكان و قهدهغه کردنیان له گوپینی شوینی نیشتهجی بوونیان.

نوییهم: گوپینی پیئاسهی نهتهوهیی هاوولاتیانی کوردستان - عیراق به ههموو پیکهاته نهتهوهیییهکانیان به (کورد و تورکمان و کلدان و ئاشووری و ئهرمه نییهوه).

دهیهم: گوپینی واقعی دیموگرافی کوردستانی عیراق بهراگواستنی هاوولاتییه رهسه نهکانی بهجوره ها بههانهو نیشتهجیکردنی خه لکی دیکه له شوینیان .

یازدهم: کیشانهوهی ئیدارهکانی حکومت له کوردستان له سالی ۱۹۹۱ وبی بهشکردنیان له خزمهتگوزارییهکانی حکومت.

دوازدهم: سه پاندنی ئابلووقهی ئابووری له سههر کوردستان وکوئکردنی هاتووچوی دانیشتون تییدا و بویدا. به پیی بریاری دادگای گهوره تاوانی بالای عیراقی ژماره (۱/ج/۲۰۰۶) له (۲۴/۶/۲۰۰۷) که به پیی یاسای دادگای گهوره تاوانی بالای عیراقی ژماره ۱۰ ی سالی ۲۰۰۵ پیکهات، ده رکهوت که ئهم گهله تووشی له ناو بردنی به کومه ل (جینوساید) بووه و ئهمه ی خوارهوه له بریاره کهیدا هاتوه:

۱. دانانی تاوانی قهساخانهکانی ئه نفال (پرۆسهکانی ئه نفال) به تاوانی کومه لکوژی (جینوساید) و به تاوانی دژ به مروقیهتی و تاوانی جهنگ ده رههق بهرۆلهکانی نهتهوهی کورد و ئهم تومه تبارانه تاوانبار کران :-

أ. عه لی حه سه ن مه جید.

ب. سولتان هاشم ئه حمه د.

ج. حوسین ره شید تکریتی .

ه. صابر عبد العزیز الدوری.

د. فه رحان موته له ک ئه لجهوری.

خوکمدرانی له له سیداره دان تا کو مردن.

ئه رشیفی زۆره به ی و تایی کوردستان له سایتی وهزارهتی داد

۲. دەرکردنی حوکم به ئازادکردنی تۆمەتبار تاهیر توفیق ئەلغانی لەبەر تەواو نەبوونی بەلگە یاساییەکان لەدژی .

۳- کردنەوێ دۆزیکێ سەرەخۆ دەرەق بە (۲۲) تۆمەتباری دیکە کە لەکاتی لیکۆلینەوێ دادگاییکردندا ناوەکانیان هاتبوو و، لەتۆمەتبار وەفقی عەجیل ئەلسامەرائی دەست پێدەکات بەتۆمەتبار محەمەد سەعید ئەحمەد هارونی کۆتایی پێدیت.

۴- داواکارانی مافی مەدەنی ئەوێان بۆ پارێزراوە کە بگەرێنەوێ بۆ دادگاکانی مەدەنی تایبەتمەند بۆ داواکردنی قەرەبۆکردنەوێ سەبارەت بەو زیانانە کە لەمیانە ئێو تاوانانەوێ پێیان گەیشتووە.

لە رێکەوتی (۲۰۰۷/۷/۲۴) دەستە پێداچوونەوێ دادگای تاوانی بالای عێراق، هەردوو بپیری تاوانبارکردن و حوکم کردنی کە لە دۆزەکەوێ دەرکراوە پەسندکرد و بپیارە کە بەلگەنامە فەرمانی حوکمپێداوێ تیدا وەرگرت.

لەبەر ئەمە ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان - عێراق وە پێی بەرپرسیاریەتیە دەستووری و یاسایی و سیاسییەکانی، داوا دەکات کە پێویستە مامەلە لەگەڵ ئەو سیاسەتانەدا بکریت کە لەلایەن حکومەتە یەک لەدوای یەکە دیکتاتۆریەکان دژ بە گەلی کوردستان پەڕەوکران و ئەو تاوانانەوێ دەرەقی ئەنجامدران، بەو ناوەی کە شایانیەتی بە پێی بەلگەنامەوێ ئەو بپیارانەوێ کە لەگەڵ گەرەبی و مەترسیەکانی دەگونجیت بۆ وەدیهێنانی دادپەرەوێ و مسۆگەرکردنی دووبارە نەبوونەوێ ئەو تاوانە نامارە بۆ کراوانەوێ بۆ ئەوێ لە یادوێ نەوێکانی داهاوویدا بمیشتەوێ، ئەم بپیارە خوارەوێدا:-

یەکەم: کردەوێکانی ئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی کە دەرەق بەگەلی کورد ئەنجامدران، تاوانی کۆمەڵکوژی (جینۆساید)ن بۆیە روژی چواردەم لەمانگی نیسانی هەموو سالی (۱۴/۴) بەروژی بەرزاکرتنی یادوێ کارەساتی کردەوێکانی ئەنفال دەرەق بەگەلی کوردستان-عێراق دەستنیشان دەکری.

دووەم: داواکردن لە حکومەتی عێراقی فیدرال بۆ جێبەجێکردنی پابەندیەکانی کە هاووێ سەری بەپێی بپیری دادگای تاوانی بالای عێراقی ژمارە (۱/ج/۲۰۰۶) لە (۲۴/۶/۲۰۰۷) و بپیری ئەنجومەنی نوێنەرائی عێراق کە لەدانیشتنی ئاسایی نۆیەمی لە (۱۴/۴/۲۰۰۸) وەرگیراوە، چونکە ئەوێ کە گەلی کورد لە کوردستانی عێراق دووچاری بوو لە سەرپرین و کۆمەڵکوژی بە هەموو پێوانەکان کۆمەڵکوژی (جینۆساید) بوو.

سێیەم: داواکردن لە حکومەتی فیدرال پشنگیری ئەم بابەتە بکات و بەرێگاکانی دبلۆماسی لە گۆرەپانەکانی نیوودەوێ و بە تایبەتیش رێکخراوی نەتەوێ یەکگرتووێکان و رێکخراوەکانی نیوودەوێ دیکە لەوانەش یەکیێ ئەوروپا و پەرلەمانی ئەوروپا و کۆنگرە ئیسلامی و کۆمکاری دەوڵەتە عەرەبیەکان و یەکیێ پەرلەمانەکانی نیوودەوێ بیرووژینی، و بە هەموو توانای خوێ هەوڵدات بۆ ئەوێ ئەو لایەنە هەمان هەلوێست لەسەر پێناسەکردنی تاوانەکانی ئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی لە تاوانەکانی جەنگ و تاوانەکانی دژ بە مڕوفاوەتی و کۆمەڵکوژی (جینۆساید)، وەرگیران کە بەبپیری کۆمەلە گشتی نەتەوێ یەکگرتووێکانی ژمارە (۲۶۰) (د-۳) لە ۱۰/کانونی یەکەم (دیسەمبەر) ۱۹۴۸

وهريگراوه و، برياري دادگاي تاوان و برياري نهنجومهي نوينه راني عيراق له (٢٠٠٨/٤/١٤) بۆ سه ر زمانه زيندوو هه كانى جيهاني وهريگيردري و به سه ر ريگخراوه نيوده وه له تيه كان و هه موو ده وه له تاني جيهاندا دابهش بكري.

چوارهم: داوا له نهنجومهي نوينه راني عيراق و حكومه تي فيدرال بكري و بۆ په له كردن له ده ركردني ياسايه ك بۆ قه ره بو كرده وه ي زيان ليكه و تواني له كۆمه لكۆزي به تايبه تي زيندوو هه كانى خاوه ن قوربانويه كان و قه ره بو كرده وه ي تاك و ناوچه زه ره مه نده كان له نه نجامي نه و تاوانانه و به شداري كرده ني كاريگه رانه له دووباره بنياتنانه وه يان و په ره پي دانيان، و ته رخانكردي بودجه يه كي تايبه ت بۆي.

پينجه م: داوا له حكومه تي فيدرالي و حكومه تي هه ري م بكري كه ده ست پيشخه ري له تۆمار كرده ني داوا له دژي ده وه له ت و كۆميانيان لايه ن و نه و كه سانه ي چه كي قه ده غه كراو و كا لاي دروست كرده ني و كه ره سته و پاشكۆكانيان به رزيمي به سه رچوو داوه يان نيوانكاري و ئاسانكاري به ده سته ينيانيان بۆي كرده وه تاكو به پي ي ياسا راوه دوويان بكري، نه مه ش بۆ جيهه جي كرده ني برياري دادگاي تاواني بالا ي عيراق و داوا ي قه ره بو كرده وه ي زيان ليكه و تواني بكري.

شه شه م: سياسي ته كۆمه لكۆزي (جينو سايد) كه ناوچه يه كي فراواني كوردستان و پي كه اته نه ته وه يي و ئاييني هه مه جو ره كانى له كوردي فه يلي و ئيزيديه كان گرته وه، كه (٤٠٠٠) چوار هه زار كه س له ئيزيديه كان كوژران و هه روه ها له توركمان و كلدان و ئاشووري و نه ره مه ني، نه وه ي دوچار يان ها ت له راگواستن و توانده وه ي نه ته وه يي، له وانه ش گۆرانكاري ديموگرافي له ناوچه كانياندا.

بۆيه نهنجومهي نيشتماني كوردستان - عيراق جاري كي ديكه داوا له حكومه تي عيراق و لايه نه په يوه نديداره كان ده كات شوينه واري نه و سياسي ته نه هي ل. له وانه ش په له كردن له جيهه جي كرده ني مادده ي (١٤٠) له ده ستووري عيراق و گه رانده وه ي مافه زه و توكراوه كان له كورده فه يليه كان و گه رانده وه ي سامانه كانيان و قه ره بو كرده وه ي نه و زيانانه ي پييان كه و توه و لا بردي كۆسپه كانى به رده م ده سپي كرده وه ي ژياني ئاسايي جاريانيان و گه رانده وه ي مافه زه و توكراوه كانيان.

حه وه تهم: داوا له حكومه تي هه ري مي كوردستان بكري پتر بايه خ به و ناوچانه بدات كه به ر نه نفال كه و توه و و پيشكه شكردني خزمه تگوزاري بۆيان و دامه زرانده وه ي ژي رخانيان.

هه شه تهم: پيوسته حكومه تي هه ري م سه نته ري كي گشتي و يه كگرتوو بۆ به به لگه كردن و ليكۆلينه وه و تويژينه وه كانى تايبه ت به تاوانه كانى جينو سايد و تاوانه كانى دژ به مروفايه تي كه دژ به گه لي كوردستان نه نجامدراوه دابه زريني و هوشيار كرده وه و وه يره ينيانه وه ي رۆله كانى كوردستان به و تاوانانه و به سه ر ها ته كانى نه و گه له له نه هه مه تيهه كانى و دروست كرده ني پرديك له نيوان نه م نه وه يه و نه وه كانى داها توه و په ري پيداني بابه ته كانى خويندن له پروگرامي قوتا بخانه كان له م باره يه وه.

نۆيه م: ريگخستن و به به لگه كردني پرۆسه كانى گه ران بۆ گۆره به كۆمه له كان و كار كردن بۆ گواسته وه ي هيسك و پرۆسكي قوربانويه كان بۆ ناوچه كانيان و شار دنه وه يان له گۆرستاني تايبه تي بۆ نه وه ي بيبته نيشانه ي ميژوويي ديار له سه ر راده ي بايه خداني نه م گه له به ري زگرتن و به رز راگرتني شه هيد هه كانى.

له کاتییدا ئهنجومه ن جهخت له سه ره ئه وه دهکات که ئه و تاوانانه ی سه ره وه به فا کته ری کات به سه ر ناچی و ناسرپه ته وه، چونکه له تاوانه کانی کومه لکوژین، که به پیی یاسای نیوده وه له تی تاوانی ترسناکن و جیهانی شارستانی مه حکومی دهکن، بۆیه ئهنجومه نی نیشتمانی کوردستان - عێراق جهخت دهکات و دهستخووشی له بریاری ئهنجومه نی نوینه رانی عێراق دهکات که له دانیشتنی ئاسایی ژماره ۹ له (۲۰۰۸/۴/۱۴) وه ری گرتوه که له دهقه کهیدا هاتوه:

(له ژیرروشنایی ئه وه ی دهستووری عێراق له پیشه کییه کهیدا ئاماژه ی بۆ کردوه، که ئه و دهستووره دهنگ و سه دای ئازاره کانی گه لی عێراقه له وانه ش ئازاره کانی سه رکوتکردنی نه ته وه یی له قه سا بخانه کانی هه له بجه و بارزان و نه نفالکردنی کورده فه یلییه کان و له هه مان کاتدا دووپاتکردنه وه ی بریاری دادگای تاوانی بالای عێراقی تایبه ت، ده رباره ی گونجاندنی ئه و رووداوانه ی که شان به شانی کرده وه کانی ئه نفاله به دنا وه کان به ریوه بوو که تاوانی کومه لکوژین، ئهنجومه نی نوینه رانی عێراق بریار ده دات ئه وه ی گه لی کورد له کوردستانی عێراق دوو چاری بوو سیاسه تی سه رکوت کردن و چه و سانه وه و تاوانه، ئه م بریاره وینه و رووداوه کانی خسته پروو که تاوانی کومه لکوژین به هه موو پیوه ره کان تاوانی دژ به مرو قایه تین).

ده یه م: پیویسته له سه ره ئهنجومه نی وه زیران و لایه نه په یوه ندیداره کان کار بۆ جیه جی کردنی ئه وه ی له م بریاره دا هاتوه بکه ن.

مسعود بارزانی

سه روکی هه ری می کوردستان- عێراق

ئه م بریاره له ۱۲ ی جوژه ردان ۲۷۰۸ ی کوردی به رامبه ر ۲۸ ی جمادی یه که م ۱۴۲۹ ی کوچی و به رامبه ر ۲ ی حوزه ییرانی ۲۰۰۸ ی زاینی له هه ولیر ده رچوه .

ئه رشیفی روژنامه ی وه قایعی کوردستان له سایتی وه زاره تی داد

www.mojkudistan.com